

Ruch egzekucyjny i jego przywódcy

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Schemat](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Cytat za: Irena Kaniewska, *Historia Polski 1506–1648. Wybór tekstów źródłowych*, Kraków 1987, s. 81–82.
- Cytat za: Irena Kaniewska, *Historia Polski 1506–1648. Wybór tekstów źródłowych*, Kraków 1987, s. 96–97.
- Cytat za: Irena Kaniewska, *Historia Polski 1506–1648. Wybór tekstów źródłowych*, Kraków 1987, s. 82–83.

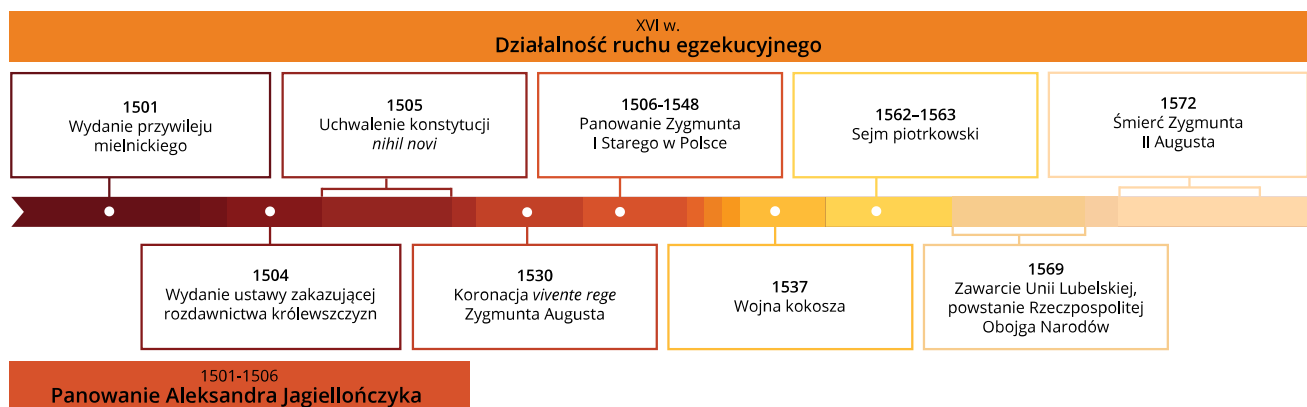
- Źródło: Stanisław Zaborowski, *Traktat o naturze praw i dóbr królewskich z 1507 r.*, [w:] I. Kaniewska, *Historia Polski 1506–1648. Wybór tekstów źródłowych*, Kraków 1987, s. 65–66.
- Źródło: *Fragment uchwały sejmu piotrkowskiego*, [w:] *Wybór tekstów źródłowych z historii Polski XVI–XVIII w.*, oprac. D. Grodowska, I. Kaniewska, K. Przyboś, Kraków 1976, s. 31.
- Źródło: *Relacja Juliusza Ruggieriego o stanie Polski złożona papieżowi Piusowi V*, [w:] *Cudzoziemcy o Polsce. Relacji i opinie. Wiek X–XVII*, t. 1, oprac. J. Gintel, wybór Jan Gintel, Kraków 1971, s. 145–146.
- Źródło: Stanisław Grzybowski, *Wielka historia Polski. Dzieje Polski i Litwy (1506–1648)*, t. 4, Kraków 2000, s. 123.
- Źródło: *Konstytucje sejmu piotrkowskiego o egzekucji dóbr królewskich, 1562/1563*, [w:] *Historia Polski nowożytnej. Wybór tekstów źródłowych*, t. 1, oprac. K. Matwijowski, S. Ochmann, wybór K. Matwijowski, S. Ochmann, Wrocław 1980, s. 189–190.
- Źródło: *Hymn ku czci Izydy autorstwa Isidorosa*, [w:] E. Wipszycka, B. Bravo, *Historia starożytnych Greków. Okres hellenistyczny*, Warszawa 2010, s. 654.
- Źródło: Frank William Walbank, *Świat hellenistyczny*, tłum. G. Muszyński, Warszawa 2003, s. 213.
- Źródło: Benedetto Bravo, Ewa Wipszycka, *Historia starożytnych Greków. Okres hellenistyczny*, Warszawa 2010, s. 670.

Ruch egzekucyjny i jego przywódcy

Jan Matejko, *Ubiory w Polsce 1200–1795*.
Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Wiek XV to okres umacniania się pozycji politycznej polskiej magnaterii. Szczytowym jej osiągnięciem było uzyskanie przywileju mielnickiego z 1501 r., w którym Aleksander Jagiellończyk znacznie ograniczył władzę królewską na rzecz senatu. Wywołało to natychmiastową reakcję szlachty, która nie tylko doprowadziła do uchylecia tego przywileju, ale również na mocy konstytucji *Nihil novi* z 1505 r. zapewniła sobie realny wpływ na nowe ustawodawstwo. Zapoczątkowało to okres wzmożonej aktywności politycznej średniej szlachty, która dążyła do ograniczenia wpływów magnaterii i zwiększenia własnej roli w państwie.

Twoje cele

- Przeanalizujesz, dlaczego szlachta chciała egzekwować prawa i dobra.
- Wyjaśnisz, czym miało być wojsko kwarciane i skąd taka nazwa.
- Przedstawisz kluczowe postulaty ruchu egzekucyjnego.
- Ocenisz wpływ tego ruchu na organizację i funkcjonowanie państwa.

Przeczytaj

Narodziny ruchu egzekucyjnego

Pierwsza połowa XVI w. to okres wzmożonej aktywności politycznej średniej szlachty, która była coraz bardziej świadoma swoich interesów. Skupiała się wokół własnych przywódców w celu realizacji programu politycznego, nazywanego walką o egzekucję dóbr i praw. Celem obozu egzekucyjnego były wzmocnienie i integracja państwa, bez uszczuplania własnych przywilejów i zwiększania obciążeń fiskalnych. Głównym obiektem ataków było dominujące w polityce i gospodarce możnowładztwo.

Wzmocnienia państwa pragnął również Zygmunt I Stary, ale chciał to osiągnąć poprzez wzmocnienie władzy królewskiej (bliskie mu były wzorce absolutystyczne) w oparciu o **magnaterię**. Stało się to powodem konfliktu ze średnią szlachtą, dla której silne państwo wcale nie kojarzyło się z absolutyzmem monarszym, a magnateria była rywalem gospodarczym i politycznym.

Zygmunt I Stary (1467–1548) był piątym synem Kazimierza IV Jagiellończyka i Elżbiety Habsburżanki. W 1506 r. został wielkim księciem litewskim, a następnie królem Polski. Wcielił do Polski Mazowsze. Za jego panowania rozpoczął się złoty wiek kultury polskiej. Zlecił przebudowę Wawelu w stylu renesansowym i budowę kaplicy grobowej Jagiellonów – tzw. kaplicy Zygmuntowskiej.

Wymień młodszych braci Zygmunta Starego.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Wydarzeniem, które gwałtownie zaogniło stosunki między monarchą a szlacheckimi poddanymi, była koronacja *vivente rege* (za życia króla) dziewięcioletniego królewicza Zygmunta Augusta. Szlachta potraktowała to z jednej strony jako naruszenie obowiązującego w Rzeczypospolitej prawa i obyczaju politycznego, a z drugiej jako świadectwo absolutystycznych skłonności Zygmunta Starego. Wyrazem wzajemnego antagonizmu był rokosz zawiązany w 1537 r. pod Lwowem, który przeszedł do historii pod nazwą „wojny kokoszej”.

Wojna kokosza, obraz Henryka Rodakowskiego z 1872 r. Rok 1537: hetman Jan Tarnowski odczytuje zbuntowanej szlachcie potwierdzenie nadanych wcześniej przywilejów. Nazwę „kokosza” nadała mu magnateria, bo według niej jednym z efektów było wyjedzenie przez szlachtę całego okolicznego drobiu. Wskaż króla Zygmunta Starego i królową Bonę.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Również Zygmunt II August niechętnie patrzył na rosnący w siłę obóz szlachecki i wsparcia dla swoich działań szukał w środowisku magnackim. Dopiero chęć pozyskania szlachty dla celów prowadzonej przez króla polityki bałtyckiej spowodowała radykalną zmianę: w 1562 r., wobec przedłużającej się ciężkiej wojny z Iwanem IV Groźnym o Inflanty, Zygmunt August przybył na sejm w stroju szlacheckim, manifestując w ten sposób swoje przystąpienie do programu reform obozu egzekucyjnego.

Egzekucja praw i dóbr

Egzekucja praw związana była z przekonaniem, że istniejące prawo jest dobre i nie ma potrzeby wprowadzania gruntownych zmian. Zadbać natomiast należy o jego respektowanie, czyli egzekucję. Żądano więc przestrzegania dawnego prawa, które nakazywało mianowanie na starostów grodowych tylko przedstawicieli szlachty osiadłej

w danej ziemi. Przedstawiciele ruchu postulowali również przestrzeganie tzw. [inkompatibiliów](#), czyli zasady niełączenia w jednym ręku kilku ważnych urzędów.

Ponadto egzekucjoniści domagali się modyfikacji prawa i ustroju państwowego. Żądali m.in. ograniczenia kompetencji senatu i wprowadzenia zasady corocznego zwoływania sejmu. Ważnym dla szlachty postulatem było ustanowienie szlacheckiego sądu apelacyjnego, do którego można by było kierować odwołania od wyroków wydawanych przez sądy pierwszej instancji. Zastąpiłyby one w tej roli króla, który nie mógł podołać obowiązkowi ze względu na ogromną liczbę spraw. Jednym z najbardziej kategorycznie formułowanych żądań było zniesienie wykonywania wyroków sądów kościelnych przez starostów grodowych. W odniesieniu do Kościoła domagano się również zniesienia [annat](#) oraz obciążenia dóbr kościelnych podatkami na utrzymanie wojska, a nawet zwołania soboru narodowego i odrzucenia zwierzchnictwa papieża nad Kościołem w Polsce.

Celem egzekucji dóbr było odzyskanie przez króla z rąk możnych tych dóbr królewskich, które były przetrzymywane i eksploatowane przez nich nielegalnie. Podstawą prawną do ich wyodrębnienia był statut Aleksandra Jagiellończyka z 1504 r., zakazujący rozdawnictwa królewskich. Zwolennicy egzekucji uznawali za zgodne z prawem tylko te późniejsze nadania, których dokonano za zgodą sejmu. Nadania Zygmunta I Starego i Zygmunta II Augusta bez zgody sejmu miały zostać zwrócone. Dochody z odzyskanych dóbr królewskich miały zostać przeznaczone na utrzymanie stałego wojska, którego zadaniem była obrona południowo-wschodniego pogranicza przed najazdami tatarskimi.

Królewszczyzny, po przeprowadzeniu powszechnej weryfikacji granic, uzyskały status dóbr państwowych. Odtąd król nie mógł nimi swobodnie rozporządzać. Jednocześnie oddzielono skarb publiczny od skarbu królewskiego. Uporządkowanie domeny państwowej, choć nie do końca przeprowadzone, oraz reforma podatku gruntowego przyniosły zwiększenie dochodów skarbu publicznego i umożliwiły reorganizację wojska. Król został zobowiązany do przeznaczania jednej czwartej swoich dochodów z królewszczyzn na stałą armię, którą odtąd zaczęto nazywać [wojskiem kwarcianym](#).

Centralizacja i unifikacja państwa

Trzecią wielką sferą zainteresowań obozu egzekucyjnego była centralizacja i [unifikacja](#) państwa. Najbardziej spektakularnym osiągnięciem w tej dziedzinie było doprowadzenie w 1569 r. do [unii realnej](#) z Litwą. Znacznie wcześniej, bo w 1526 r., zakończył się proces stopniowego [inkorporowania](#) do państwa księstw mazowieckich, które od czasów rozbięcia dzielnicowego zachowywały odrębność polityczną, pozostając z Koroną w stosunku lennym. W miarę wymierania lokalnych książąt piastowskich stopniowo wcielano ich państewka. W drugiej połowie XVI w. włączono do Korony księstwa oświęcimskie i zatorskie.

Unifikacja ziem wchodzących w skład Korony polegała na likwidacji, a przynajmniej ograniczeniu autonomii niektórych terytoriów. Dotyczyło to przede wszystkim Prus Królewskich, w których działał autonomiczny sejm pruski. W efekcie przekształcono go na organ samorządu prowincjonalnego. Trwałego scalenia nie udało się jednak osiągnąć – Prusy Królewskie i Mazowsze zachowały pewne odrębności w zakresie sądownictwa; swojej wyjątkowej pozycji bronił też Gdańsk. Unifikacja kraju była jednym z najtrwalszych osiągnięć ruchu egzekucyjnego.

Słownik

annaty

(z łac. *annus* – rok) opłaty składane papieżowi przez nowomianowanych biskupów; były płacone wysokości pierwszorocznych dochodów z beneficjum kościelnego, przeznaczane na misje

egzekucja

(z łac. *exsecutio* – wykonanie wyroku) praw – w XVI w. postulaty szlachty dotyczące przestrzegania praw przez króla i magnatów; dóbr – odbieranie zastawionych dóbr królewskich

elekcja *vivente rege*

(z łac. *electio* – wybór, *vivente rege* – za życia króla) wybór króla za życia poprzednika

inkompatibilia

(z łac. *incompatibilia* – osoby, rzeczy niedające się ze sobą pogodzić) w Polsce przedzoborowej urzędy lub funkcje, których ta sama osoba nie mogła sprawować jednocześnie

inkorporacja

(z łac. *incorporatio* – wcielenie) przyłączenie jakiegoś terytorium do państwa

lustracje

(z łac. *lustratio* – oczyszczenie) opisy dóbr królewskich Rzeczypospolitej, przeprowadzone przez trzyosobowe komisje sejmowe

magnateria

(z łac. *magnatus* – możnowładca) w Polsce najbogatsza warstwa szlachty

ruch egzekucyjny

ruch polityczny średniej szlachty, którego celem było odebranie magnatom bezprawnie przetrzymywanych przez nich dóbr królewskich oraz przeprowadzenie reform w państwie

unia realna

związek dwóch lub większej liczby państw, oparty na wspólnych instytucjach państwowych

unifikacja

ujednoczenie, sprowadzenie czegoś do jednej postaci lub do jednej normy

wojsko kwarciane

oddziały wojska zaciężnego, utrzymywane podatku ustanowionego w 1563 roku naliczanego dzierżawcom w wysokości 1/4, a od 1567 roku 1/5 dochodów z dóbr królewskich

Słowa kluczowe

ruch egzekucyjny, egzekucja dóbr, egzekucja praw, sejm egzekucyjny, ostatni Jagiellonowie, państwo polsko-litewskie

Bibliografia

Dzieje Polski, pod red. J. Topolskiego, Warszawa 1977.

J. Ekes, *Złota demokracja*, Warszawa 1987.

S. Grzybowski, *Wielka historia Polski*, t. 4, *Dzieje Polski i Litwy (1506–1648)*, Kraków 2000.

M. Markiewicz, *Historia Polski 1492–1795*, Warszawa 2004.

A. Sucheni-Grabowska, *Spory królów polskich ze szlachtą w złotym wieku*, Kraków 1988.

J. Topolski, *Polska. Dzieje narodu, państwa i kultury*, t. 2, *Polska w czasach nowożytnych. Od środkowoeuropejskiej potęgi do utraty niepodległości (1501–1795)*, Poznań 1999.

Historia sejmu polskiego, t. 1, *Do schyłku szlacheckiej Rzeczypospolitej*, pod red. J. Michalskiego, Warszawa 1984.

Schemat

Polecenie 1

Zapoznaj się ze schematem, a następnie wykonaj zadanie.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Do zamieszczonych informacji dobierz postaci, których one dotyczą.

Zrobił zawrotną karierę polityczną, awansował z przedstawiciela średniozamożnej szlachty na jednego z najpotężniejszych dygnitarzy swoich czasów.

Mikołaj Sienicki

Podczas pierwszego bezkrólewia założył konfederację zapewniającą bezpieczeństwo innowiercom.

Jan Zamojski

Mówiono o nim: polski Demostenes.

Hieronim Ossoliński

Polecenie 2

Rozstrzygnij, czy program ruchu egzekucyjnego miał na celu wyłącznie unowocześnienie ustroju państwa i wzmocnienie jego obronności. Odpowiedź uzasadnij.

Twoja odpowiedź

Polecenie 3

Uzupełnij poniższą mapę myśli – wypisz postulaty zgłaszane przez przedstawicieli ruchu egzekucyjnego. Poszczególne elementy możesz dodawać po przyciśnięciu elementu „Edytuj”.

- **Egzekucja praw i dóbr – postulaty**
 - Egzekucja praw
 -
 - przestrzeganie tzw. inkompatibiliów
 - ograniczenie kompetencji senatu
 -
 -
 -
 -
 -
 -
 - Egzekucja dóbr
 - odzyskanie nielegalnie przetrzymywanych dóbr królewskich
 -
 -
 -
 - Centralizacja i unifikacja państwa
 - unia realna z Litwą
 -
 -

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Ułóż wydarzenia na osi czasu.

Połącz wydarzenia z datami

1530,

1537,

1562,

1569,

1501

uzyskanie przywileju mielnickiego	
koronacja Zygmunta Augusta	
zawiązanie rokoszu pod Lwowem (tzw. wojna Kokosza)	
rozpoczęcie obrad sejmku egzekucyjnego	
unia realna z Litwą	

Ćwiczenie 2

Przeczytaj tekst źródłowy i na jego podstawie wskaż, które ze znajdujących się w tabeli pod tekstem stwierdzenia interpretujące zapisy statutu Aleksandra Jagiellończyka są prawdziwe, a które fałszywe.

” *Fragment uchwały sejmu piotrkowskiego*

Statut króla Aleksandra stryja naszego, tak go wykladać i rozumieć najdujemy jako słowa tego statutu same w sobie brzmią i obmawiają, w mocy swej go zostawujemy. A tak wszystkie po tym to statucie, daniny, darowizny wieczne, feuda albo lenna, też i przedania nasze, przodków naszych, także też fundusze i nadania wszystkich duchowieństw jakożkolwiek zapisane, mają być i są tym statutem kasowane a wniwecz obrócone, jako te, które są prawu pospolitemu przeciwne nalezione i osądzone, we wszystkich państwach i księstwach do Korony należących, tak w księstwie i ziemiach pruskich, jako zatorskim i oświęcimskim księstwie, gdyż te księstwa pod jedną pieczęcią i laską koronną są. Takowe wszystkie imion danie, infeudowane i przedane w ziemiach wyżej pomienionych, przypadają w ręce nasze i Rzeczypospolitej [...].

Źródło: *Fragment uchwały sejmu piotrkowskiego*, [w:] *Wybór tekstów źródłowych z historii Polski XVI–XVIII w.*, oprac. D. Grodowska, I. Kaniewska, K. Przyboś, Kraków 1976, s. 31.

Ćwiczenie 3

Rozstrzygnij, czy relacja Juliusza Ruggieriego potwierdza opinię historyka Stanisława Grzybowskiego na temat tego, kto był inicjatorem egzekucji dóbr.

Tekst A

” Stanisław Grzybowski

Wielka historia Polski. Dzieje Polski i Litwy (1506–1648)

5 grudnia 1558 roku zebrał się w Piotrkowie nowy sejm. Izba po raz kolejny powierzyła łaskę marszałkowską Sienickiemu. Znow powtarzał on w witaniu króla, że tylko egzekucja praw może zapobiec zamieszkom społecznym, znow Zygmunt August uchylał się od podjęcia decyzji. Hieronim Ossoliński przedstawił więc konkretny plan rewindykacji rozdarowanych lub zastawionych królewszczyzn, lepszego gospodarowania pozostałymi przez urząd podskarbiński, a zwłaszcza zlikwidowania „niepobożnych” dzierżaw nieodpłatnych. Posłowie zaś próbowali postawić Senat przed faktem dokonanym: przynieśli swoje nadania na królewszczyzny i złożyli je do dyspozycji króla. Senatorowie nie mieli wyboru: przedłożyli i swoje. Ale dalej utrudniali sprawę ich egzekucji [...].

Źródło: Stanisław Grzybowski, *Wielka historia Polski. Dzieje Polski i Litwy (1506–1648)*, t. 4, Kraków 2000, s. 123.

Tekst B

” **Relacja Juliusza Ruggieriego o stanie Polski
złożona papieżowi Piusowi V**

Niemniej także zajmowało króla odzyskanie dóbr koronnych, które – rozdane przez stryjów, ojca i przez niegoż samego, częścią z pobudek dobroczynności, częścią w różnych innych celach, zawsze nie bez

pewnej rozrzutności – zmniejszyły o trzecią część może dochody skarbu koronnego. Przyciśniony teraz nagłymi potrzebami wojny, król nakłonił postów ziemskich do tego, że zażądali, aby dobra niesłusznie rozdane, a znajdujące się po większej części w rękach panów radnych, Koronie zwrócone były, co nareszcie po różnym oporze przyjęto na ostatnim sejmie piotrkowskim roku 1567 z wielkim ukontentowaniem króla, a niemałym zmartwieniem dotychczasowych posiadaczy, którzy poprzestać musieli na dochodach lat upłynionych.

Źródło: Relacja Juliusza Ruggieriego o stanie Polski złożona papieżowi Piusowi V, [w:] Cudzoziemcy o Polsce. Relacji i opinie. Wiek X-XVII, t. 1, oprac. J. Gintel, wybór Jan Gintel, Kraków 1971, s. 145–146.

Ćwiczenie 4

Na podstawie *Traktatu o naturze praw i dóbr królewskich* z 1507 r. Stanisława Zaborowskiego uzupełnij poniższe zdania.

” Stanisław Zaborowski

Traktat o naturze praw i dóbr królewskich z 1507

r.

Kwestia prawna

Sprawa jest taka: Królowie polscy pozbyli się niektórych praw i dóbr królewskich, już to tytułem sprzedaży, już to darowizny, już to zastawu.

Podział tego traktatu

Niniejszy zarys, czyli traktat, w głównym swoim układzie dzieli się na cztery części.

1. Z tych pierwsza okazuje, czy pozbycie się dóbr koronnych przez królów dokonane są ważne, czy nie.

Odpowiedź. Ponieważ król nie jest panem tylko zarządcą dóbr i praw koronnych, przeto nie może poważniejszych darowizn czynić, nawet pospołu z dostojnikami królestwa, którzy są tylko jego doradcami, nawet gdyby było zezwolenie wszystkich mieszkańców królestwa, toby nie uprawniało darowizny uczynionej na wielką szkodę potomnych.

2. Druga część stawia warunki wyjątkowego pozbycia wspomnianych dóbr.

Odpowiedź. Aby pozbycie było ważnym, żąda się żeby nastąpiło dla dobra królestwa. I to jest uprawnienie dla króla – przy zezwoleniu narodu.

Szczególnie przyczynia się do dobra publicznego: popieranie szpitalów, klasztorów, o ile służą swemu przeznaczeniu nie zaś

próżniactwu, nauk, zakładanie kościołów parafjalnych, tępienie heretyków, oraz schizmatyków i powściągnięcie lichwy żydowskiej.

3. Trzecia część wyjaśnia, czy nienależyte pozbycie może być przedawnione.

Odpowiedź. Na to należy krótko odpowiedzieć: że nie. Nie ma bowiem w tem ani sprawiedliwego tytułu, ani dobrej wiary.

4. Czwarta zaś i ostatnia część wskazuje, jak i kiedy zwrot odpadłych od korony dóbr ma być żądany, a także w jaki sposób nieprawni nabywcy i posiadacze mają być przymuszeni do zwrotu wspomnianych dóbr.

Odpowiedź. Ponieważ tedy prawa i dobra królestwa są rzeczą obcą, i to przeznaczoną do obrony państwa, przeto z koniecznością muszą mu być zwrócone. Regułą bowiem jest prawa naturalnego i boskiego, a nawet i ludzkiego, że kto dzierży rzecz obcą, musi ją zwrócić – i to nie tylko rzecz samą, ale także i pożytki z niej. Nawet pieniądze na takich dobrach zapisane mają być stracone.

Źródło: Stanisław Zaborowski, *Traktat o naturze praw i dóbr królewskich z 1507 r.*, [w:] I. Kaniewska, *Historia Polski 1506–1648. Wybór tekstów źródłowych*, Kraków 1987, s. 65–66.

Ćwiczenie 5

W oparciu o tekst znajdujący się w ćwiczeniu 4 rozstrzygnij, czy poglądy Stanisława Zaborowskiego były zgodne z programem ruchu egzekucyjnego. Uzasadnij odpowiedź.

Rozstrzygnięcie:

- Poglądy Stanisława Zaborowskiego były zgodne z programem ruchu egzekucyjnego.
- Poglądy Stanisława Zaborowskiego były niezgodne z programem ruchu egzekucyjnego.

Uzasadnienie

Ćwiczenie 6

Przeczytaj tekst źródłowy, a następnie wykonaj zamieszczone pod nim polecenie.

” [...] bo jeśliż jakie legacje [misje poselskie] od postronnych panów ku królowi i ku senatorom były, tedy i do posłów także osobno legacje sprawowano [...]. Król J.M. na perswazyjach ich niemało przestawał, i jakoby wszystkiego od nich oczekawał około tej, nacz senatorowie et publice et privatim (publicznie i prywatnie) amarykowali [wyrzekali], bo widzieli ab illia ad hos magna ex parte autoritatem deferri [się przywiedzeni do tego tak wielką powagą onych] co daj Panie Boże, aby na dobre Koronie Polskiej wyszło. Jednak senatorowie sami ich auxilia (pomocy) szukali, przyczyn za sobą praszali, gdy około egzekucyjei zminka była, aby im tego nie brano, co król dał [...].

Cytat za: Irena Kaniewska, *Historia Polski 1506–1648. Wybór tekstów źródłowych*, Kraków 1987, s. 82–83.

Ćwiczenie 7

Przeczytaj fragment *Diariusza sejmu warszawskiego* (1563), a następnie wykonaj zamieszczone pod nim polecenie.

” Województwo ruskie, bacząc to, iż wszystko usiadło i wszystko stoi dzielnością onego i sławnego rycerstwa swego, prosim J.K.M., aby J.K.M. uznawszy zasługi sławnego rycerstwa ruskiego i sądownie rewidowawszy listy, które są komu na imiennie jakie dane, raczył przy daninie każdego zasłużonego człowieka zachować wedle tego oświadczenia posłów naszych i rad ruskich, na sejm piotrkowskim przeszłym, które jawnie czynili, aby merita [zasługi] miejsce u J.K.M-ci miały, i ciż posłowie nasi i rady oświadczyli się około uznania sądowego listów.

Item [również]. Polecamy to i rozkazujemy posłom naszym, aby posłowie nasi żadnym obyczajema nie zezwalali na rewizory do dóbr rycerskich, które są dane rycerstwu od królów polskich dotąd, aż to sądownie na sejmie uznano będzie, komu, co, a prze co w Rusi dano będzie, aby merita [zasługi] każdego wazone były. A gdyby się upornie od kogo przeciwko temu działało, aby posłowie nasi, oświadczywszy się J.K. M-ci i sejmowi wszystkiemu do nas z całą rzeczą nazad się wrócili, a nam całą rzecz tę odnieśli, a inaczej nie czynili.

Item [również]. Rozkazujemy to posłom swym, aby oni nie zamykali na sejmie warszawskim ręki J.K. M-ci, a o to się pilnie starali, jakoby J.K. M-ci ręka zawsze Polsce otworem stała, dobrym ku czci a złym ku ich hańbie, i przy tem stać. A jeśliby co in contrarium (w przeciwieństwie) przeciwko temu czyniono, tedy się oświadczyć, jako i o pierwszy artykuł.

Cytat za: Irena Kaniewska, *Historia Polski 1506–1648. Wybór tekstów źródłowych*, Kraków 1987, s. 81–82.

Ćwiczenie 8

Przeczytaj tekst źródłowy, a następnie wykonaj zamieszczone pod nim polecenia.

” Za zwróceniem się posłów z Litwy Polacy jedni chętnie a drudzy z bojaźnią króla oczekiwali, a to dla egzekucyjnej, której jedni z dawna pragnęli, a drudzy jej niebardzo radzi byli, zwłaszcza ci, co dobra od stołu królewskiego trzymali; jednak aby się wszyscy równo życzliwymi do dobrego pokazali, wszyscy jednak z wierzchu na królewski przyjazd się gotowali.

Wielki to był i zawołany sejm, i prawie jako sądny dzień, na który król do Piotrkowa przyjechał dwór swój wszystek w szarą ubrawszy, barwę tę ziemiańską nazywając [...].

Cytat za: Irena Kaniewska, *Historia Polski 1506–1648. Wybór tekstów źródłowych*, Kraków 1987, s. 96–97.

Wyjaśnij, dlaczego Marcin Bielski podkreślił, że król przybył na sejm „dwór swój wszystek w szarą ubrawszy”. Wyjaśnij polityczną symbolikę tego gestu.

Wyobraź sobie, że jesteś członkiem ruchu egzekucyjnego. Wymyśl trzy argumenty, które przekonająby króla do twojej racji.

Dla nauczyciela

Autor: Martyna Wojtowicz

Przedmiot: Historia

Temat: Ruch egzekucyjny i jego przywódcy

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum

Podstawa programowa:

Treści nauczania - wymagania szczegółowe

Zakres rozszerzony

XVIII. Państwo polsko-litewskie w czasach ostatnich Jagiellonów. Uczeń:

3) charakteryzuje ruch egzekucyjny szlachty (wskazując przedstawicieli) i ocenia jego znaczenie dla rozwoju parlamentaryzmu w państwie polsko-litewskim;

Zakres rozszerzony

Treści nauczania - wymagania szczegółowe

XVIII. Państwo polsko-litewskie w czasach ostatnich Jagiellonów. Uczeń: spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

2) charakteryzuje ruch egzekucyjny szlachty (wskazując przedstawicieli) i ocenia jego znaczenie dla rozwoju parlamentaryzmu w państwie polsko-litewskim;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- przedstawia genezę ruchu egzekucyjnego;
- wyjaśnia znaczenie kluczowych haseł programowych ruchu egzekucyjnego;
- ocenia wpływ ruchu egzekucyjnego na organizację i funkcjonowanie państwa.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- rozmowa nauczająca z wykorzystaniem ćwiczeń interaktywnych;
- analiza materiału źródłowego (porównawcza);
- dyskusja;
- mapa myśli.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- telefony z dostępem do internetu.

Przebieg lekcji

Faza wstępna:

1. Wyświetlenie na tablicy tematu zajęć, ustalenie celu lekcji i kryteriów sukcesu.
2. Nauczyciel poleca uczniom przygotować w parach pytania z nim związane. Czego uczniowie chcą się dowiedzieć? Co ich interesuje w związku z tematem lekcji?

Faza realizacyjna:

1. Praca w grupach z treścią e-materiału. Nauczyciel poleca, aby uczniowie odliczyli do trzech lub do sześciu (w zależności od liczebności klasy) i zgodnie z numerami utworzyli trzy grupy cztero- lub pięcioosobowe. Każda z nich opracowuje fragment materiału z sekcji „Przeczytaj”:

grupa 1 i 4 – Narodziny ruchu egzekucyjnego,

grupa 2 i 5 – Egzekucja praw i dóbr,

grupa 3 i 6 – Centralizacja i unifikacja państwa.

Po zakończeniu pracy przedstawiciele zespołów prezentują przydzielone zagadnienie. Pozostali uczniowie sporządzają notatki, mogą zadawać pytania i weryfikować przedstawione informacje. Nauczyciel, jeśli to konieczne, dopowiada istotne informacje.

2. Praca z multimedium („Schemat interaktywny”). Nauczyciel prosi, aby uczniowie zapoznali się indywidualnie ze schematem przedstawiającym najważniejsze postaci ruchu egzekucyjnego i wykonali polecenie 1: przyporządkowali opisy do postaci.
3. Utrwalanie wiedzy i umiejętności. Nauczyciel wyświetla treść ćwiczeń 1 i 2 z sekcji „Sprawdź się”. Uczniowie rozwiązują je wspólnie na forum klasy.
4. Nauczyciel wyświetla kolejne ćwiczenia od 3 do 5, które uczniowie wykonują w czteroosobowych grupach. Po każdym zakończonym zadaniu wybrana grupa prezentuje swoje rozwiązanie.
5. Nauczyciel udostępnia uczniom ćwiczenie 6. Uczniowie pracują indywidualnie. Prowadzący obserwuje postęp pracy i jej rezultaty. Prosi wybraną osobę, która wskazała błędne rozwiązanie, o uzasadnienie swojej decyzji i zaprasza pozostałych uczniów do dyskusji.

Faza podsumowująca:

1. Dla utrwalenia zdobytej wiedzy uczniowie wykonują polecenie 3 z sekcji „Schemat interaktywny”: uzupełniają indywidualnie mapę myśli, wypisując postulaty zgłaszane przez przedstawicieli ruchu egzekucyjnego. Po ustalonym czasie wybrana osoba prezentuje swoją mapę myśli, pozostali uczniowie mogą proponować jej uzupełnienie, jeśli uznają, że brakuje istotnych informacji.
2. Nauczyciel ponownie wyświetla na tablicy temat lekcji zawarty w sekcji „Wprowadzenie” i inicjuje krótką rozmowę dotyczącą kryteriów sukcesu. Czego uczniowie się nauczyli?

Praca domowa:

1. Wykonaj ćwiczenia interaktywne nr 7 i 8. Przygotuj uzasadnienia poprawnych odpowiedzi.

Materiały pomocnicze:

Dzieje Polski, pod red. J. Topolskiego, Warszawa 1977.

J. Ekes, *Złota demokracja*, Warszawa 1987.

S. Grzybowski, *Wielka historia Polski*, t. 4, *Dzieje Polski i Litwy (1506–1648)*, Kraków 2000.

M. Markiewicz, *Historia Polski 1492–1795*, Warszawa 2004.

A. Sucheni-Grabowska, *Spory królów polskich ze szlachtą w złotym wieku*, Kraków 1988.

J. Topolski, *Polska. Dzieje narodu, państwa i kultury*, t. 2, *Polska w czasach nowożytnych. Od środkowoeuropejskiej potęgi do utraty niepodległości (1501–1795)*, Poznań 1999.

Historia sejmu polskiego, t. 1, *Do schyłku szlacheckiej Rzeczypospolitej*, pod red. J. Michalskiego, Warszawa 1984.

Wskazówki metodyczne:

- Uczniowie mogą wykorzystać multimedium „Schemat” do przygotowania się do lekcji powtórkowej.